

University of Guilan

The Role and Position of Historical Cultural Values and Capabilities in the Laws and Policies of Urban Protection in Iran

Saman Abizadeh ¹ and Ahad Nejad Ebrahimi ^{2,*}

¹. Assistant Professor, Department of Art and Architecture, Payame Noor University (PNU), Tehran, Iran

². Professor, Faculty of Architecture and Urban Planning, Islamic Art University, Tabriz, Iran

* Corresponding Author, ahadebrahimi@tabriziau.ac.ir

ARTICLE INFO

UPK, 2021

VOL. 5, Issue 3, PP. 171-187

Received: 20 Sep 2020

Accepted: 06 Jul 2021

Research article

ABSTRACT

Background: Statement of Problem: Prior to the constitutional, expansion and protection in Iranian cities had a traditional and ritualistic process, and matters related to them were based on principles derived from experience, but with the beginning of reform movements, attitudes toward the city changed; The formation of the National Consultative Assembly and the enactment of the Municipal Law is a turning point in the new concept of the city; In the new definition, laws are an important urban tool and act as a support arm for the development and protection of the city. It seems that the formation of law in Iranian cities has been able to eliminate some shortcomings to some extent, but their adaptation to cultural-historical values shows that the implementation of these laws in many cases have not been in line with historical cultural values.

Objectives: The purpose of this study is to investigate the extent to which the enactment of these laws and regulations has been in line with cultural-historical values and whether their adoption has been able to manifest developmental and cultural values in the body of the city?

Methodology: The current research is a basic-theoretical research and the research method is interpretive-historical in which qualitative analyzes and arguments have been used to conclude.

Results: In this study, first the approved laws and policies in the field of urban protection were studied and adapted to the obtained cultural-historical values and capabilities, and the role and position of historical cultural values in different periods and approaches of urban intervention were identified and all analyzes are in line with the hypothesis.

Conclusion: The research findings show that there is a need for a difference between historical cultural context and the other urban contexts, however old or ancient; And second, the rules and regulations for intervention in valuable contexts must be based on values and designed to manifest values in the present; Third, the rules and regulations of the intervention should be reviewed in accordance with the current needs of each community.

Highlights:

The arrival of new ideas caused the lovers of tradition and culture to face the advocates of development in the city; Some saw socio-cultural growth and development as following new urban patterns, and some saw new urban patterns as a factor in the destruction of cultural signs and symbols; Both groups were trying to use the new area to spread their ideas.

KEYWORDS: policy-making, urban protection, value, historical context, urban laws

Cite this article:

Abizadeh, S. & Nejad Ebrahimi, A. (2021). The Role and position of historical cultural values and capabilities in the laws and policies of urban protection in Iran. *Urban Planning Knowledge*, 5(3), 171-187. <https://dx.doi.org/10.22124/upk.2021.17682.1571>

نقش و جایگاه ارزش و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی در قوانین و سیاست‌گذاری حفاظت شهری در ایران

سامان ابی زاده^۱ و احمد نژاد ابراهیمی^{۲*}

۱. استادیار، گروه هنر و معماری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۲. استاد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی، تبریز، ایران

* نویسنده مسئول: ahadebrahimi@tabriziau.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

بیان مسئله: تا پیش از مشروطه، گسترش و حفاظت در شهرهای ایران روندی سنتی و آیینی داشت و امور مربوط به آن‌ها، بر اساس اصول برآمده از تجربه بودند، ولی با شروع حرکت‌های اصلاحی، نگرش به شهر تغییر کرد؛ شکل‌گیری مجلس شورای ملی و تصویب قانون بلدیه نقطه عطفی در مفهوم جدید از شهر محسوب می‌گردد؛ در تعریف جدید، قوانین از ایزه‌های مهم شهری می‌باشد و به عنوان بازوی حمایتی برای توسعه و حفاظت از شهر عمل می‌کند. به نظر می‌رسد شکل‌گیری قانون در شهرهای ایران تا حدودی توانسته است کاستی‌های چندی را برطرف نماید، ولی تطبیق آن‌ها با ارزش‌های فرهنگی–تاریخی نشان می‌دهد عملیاتی کردن قوانین مذکور، در موارد بسیاری همسو و هم جهت با ارزش‌های فرهنگی تاریخی نبوده‌اند.

هدف: هدف از پژوهش حاضر بررسی این مسئله است که تصویب قوانین و مقررات مذکور تا چه اندازه در راستای ارزش‌های فرهنگی–تاریخی بوده و آیا تصویب آن‌ها توانسته است ارزش‌های توسعه‌ای و فرهنگی را در کالبد شهر متجلی سازند؟

روش: پژوهش جاری از نوع پژوهش‌های بنیادی–نظری می‌باشد و روش تحقیق، تفسیری–تاریخی است که تحلیل‌ها و استدلال‌های کافی برای نتیجه‌گیری استفاده شده است.

یافته‌ها: در این پژوهش ابتدا قوانین و سیاست‌گذاری‌های مصوب در زمینه حفاظت شهری مطالعه گردید و با ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی بهدست آمده تطبیق داده شد و نقشی که ارزش‌های فرهنگی تاریخی در دوره‌ها و رویکردهای مختلف مداخله شهری داشته است؛ مشخص گردید.

نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که لازم است اولاً بین بافت تاریخی فرهنگی و سایر بافت‌های شهری قدیم یا کهن، تفاوت وجود داشته باشد و ثانیاً قوانین و مقررات مداخله در بافت‌های با ارزش مبتنی بر ارزش‌ها و برای متجلی ساختن ارزش‌ها در زمان حال باید طراحی و تدوین گردد و ثالثاً متناسب با نیازهای روز هر جامعه قوانین و مقررات مداخله مورد بازبینی قرار گیرند.

دانش شهرسازی، ۱۴۰۰

دوره ۵، شماره ۳، صفحات ۱۷۱-۱۸۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۱۵

مقاله پژوهشی

کلید واژه‌ها: سیاست‌گذاری، حفاظت

شهری، ارزش، بافت تاریخی، قوانین

شهری

نکات بر جسته:

وروود تغکرات جدید باعث روازروی دوستداران سنت و فرهنگ با طرفداران توسعه در شهر گردید؛ عده‌ای رشد و توسعه فرهنگی–اجتماعی را در پیروی از الگوهای جدید شهری می‌دانستند و گروهی از الگوهای جدید شهری را عاملی برای تخریب نشانه‌ها و نمادهای فرهنگی می‌دیدند؛ هر دو گروه تلاش می‌کردند تا از فضای جدید بدست آمده، برای گسترش عقاید خود بهره ببرند.

بیان مسئله

در گسترش تمایل به شهرنشینی، رشد جمعیت، صنعتی شدن، حضور وسائل نقلیه عمومی از عواملی می‌باشد که در طول قرن گذشته شیوه زندگی مردم ایران را تحت تأثیر قرار داده است، از اوایل دهه ۴۰، هسته اصلی و قدیمی شهر از بخش‌های جدیدتر شهر جدا گردید و عنوانی مختلف برای آن به کار برده شد؛ زمانی بافت قدیم یا کهن و بعدها واژه بافت‌های فرهنگی تاریخی استفاده شد؛ استفاده از مفاهیم مختلف حاصل نوع نگرش به روند توسعه و فرهنگ در سیاست‌گذاری و قوانین بود. سؤال اصلی این است که با توجه به نوظهور بودن بحث سیاست‌گذاری و قوانین در شهرهای ایران، ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی باسابقه چند هزار ساله در تصویب این قوانین چه نقشی داشتند و آیا در تصویب آن‌ها، ارزش‌های فرهنگی تاریخی موضوعیت داشته است؟ اما آنچه به نظر می‌رسد این است که علیرغم وجود قوانین و آینین‌نامه‌های متعدد در زمینه حفاظت شهری، در مواردی، مداخلات صورت گرفته بر اساس سیاست‌گذاری‌های مذکور، موجب مخدوش شدن و حذف برخی از ارزش‌های گردیده است.

بنابراین برای تعریف مختصات دقیق از موضوع، ابتدا تعریفی از بافت تاریخی- فرهنگی و ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی ارائه می‌شود و بعداز آن رویکردهای کلی مداخله در زمینه حفاظت شهری مورد مطالعه قرار می‌گیرد و جایگاهی که ارزش در شکل گیری قوانین و آینین‌نامه‌های مصوب در ایران دارند، بر اساس داده‌های به دست آمده، رویکردهای هر دوره از سیاست‌گذاری‌های با محوریت ارزش‌ها مشخص می‌شود تا مشخص شود سیاست‌گذاری‌های موجود تا چه اندازه توانسته‌اند همسو یا همجهت با ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی باشند.

در زمینه روند شکل‌گیری مداخلات بافت‌های تاریخی فرهنگی تاکنون مطالعات خوبی در مراکز دانشگاهی و حوزه شهرسازی صورت گرفته است، اما رویکرد این مطالعات بیشتر در جهت نشان دادن مؤلفه‌های فیزیکی طراحی (گذربرندی- جداره‌سازی- کفسازی-فضای عمومی و...) و نحوه اجرای آن‌ها هست و قوانین و سیاست‌گذاری‌هایی که بر اساس آن‌ها طراحی‌های مذکور صورت گرفته است و نتایجی که این سیاست‌گذاری‌ها داشته‌اند؛ از موضوعات این پژوهش‌ها و تحقیقات نبود. رویکرد مقاله حاضر، مطالعه قوانین و مقررات مصوب از زمان شکل‌گیری قوانین نوین در زمینه بافت‌های تاریخی فرهنگی با محور قرار دادن ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی بوده است و با پژوهش در قوانین مصوب و تطبیق آن‌ها با ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی، تناسب قوانین و مقررات مصوب در زمینه بافت‌های شهری را بالرزش‌های مذکور را به دست آمده می‌آید.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

بافت تاریخی- فرهنگی

اولین بحث این است که بافت تاریخی- فرهنگی چیست؟؛ معیارهای تشخیص بافت فرهنگی تاریخی از سایر بخش‌های شهر چیست؟ در ایران استفاده از صفت قدیم یا کهن برای بخشی از شهر قدمت ۵۰ ساله دارد «برای اولین بار در طرح‌های جامع سال‌های ۱۳۴۰، واژه "شهر کهن" یا "شهر قدیم" به کار گرفته شده و از تمایز بین بافت کهن و بافت جدید سخن گفته می‌شود» (عزیزی، ۱۳۷۹). بعداز آن، بخشی از شهر، به عنوان بافت قدیم یا بافت کهن به صورت جداگانه در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها مورد مطالعه قرار می‌گیرد؛ اما توجه به بافت‌های قدیمی و کهن با چالش جدیدی روبرو گردید و آن وجود برخی ظرفیت‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی درون بافت‌های مذکور بود «از دهه ۱۳۴۰ با تهیه طرح‌های جامع، فصل نوینی در تعییر شکل و نوسازی شهرها به وجود آمد. در یک ارزیابی کلی می‌توان گفت که اجرای طرح‌های جامع از حیث شاخص‌های کمی، محیط شهری را بهبود بخشدید ولی از حیث شاخص‌های فرهنگی کیفیت محیط‌های شهری، را رو به نزول برد و در مورد بافت قدیم شهرها از سوی طرح‌های جامعه حساسیتی ابراز نشد و از این‌رو طی ۱۳۵۰ و پس از آن بافت‌های تاریخی شهرها به گونه‌ای متعارض با هویت فرهنگی خویش تحول یافته و نوسازی شد» (صفامنش، ۱۳۸۲). این موضوع باعث گردید تا در اوایل دهه ۵۰ و با قانون برنامه پنجم عمرانی کشور به حفاظت از بافت‌های تاریخی تحت عنوان بهمنظور بهبود محیط‌زیست در شهرها نسبت به نوسازی و تجدید محلات قدیمی و غیربهداشتی و همچنین نسبت به ایجاد سایر تأسیسات و تسهیلات شهری مانند پارک‌ها و فضای سبز اقدام خواهد شد در کلیه عملیات مزبور لزوم حفظ بافت تاریخی شهرها و توجه به معماری ملی و الهام‌پذیری از آن تأکید می‌گردد» (ابی‌زاده و زالی^۱، ۲۰۱۳). اشاره به حفاظت از

^۱ Abizadeh & Zali

بافت تاریخی در سیاست‌گذاری کلان‌شهری نشان‌دهنده اهمیت و ظرفیت فرهنگی و تاریخی بود که این بافت‌ها برای شهرها داشتند و مطابق قانون پنجم عمرانی می‌توانست به عنوان معماری ملی و برای الهام‌پذیری در طراحی‌های آتی مورد بهره‌برداری قرار گیرند.

ارزش و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی

نیاید این‌طور تصور گردد که بافت تاریخی تنها به این دلیل ارزشمند است که زمانی از ساخته شدن آن سپری شده است، بلکه قابلیت‌های بافت‌های تاریخی در خیلی از موارد فارغ از زمان و مکان موردنویجه قرار گرفته است «قابلیت‌های اثر تاریخی نیز برآمده از ذات و ماهیت آن است و با این ترتیب احصای قابلیت‌های اثر جز از طریق درک حقیقت اثر امکان‌پذیر نیست» (رحمی‌زاده و نجفی، ۱۳۸۹: ۲۴۱). در کسب ارزش برای یک مؤلفه یا یک متغیر، عوامل محیطی-اجتماعی-روانی و زیستی می‌توانند تأثیرگذار باشند (محمد خلیفه، ۱۳۷۸: ۹۸). بنابراین در موضوع شناسایی ارزش‌ها برای مداخله تنها عامل زمان نمی‌تواند تعیین‌کننده باشد و شناخت عوامل مختلفی در کنار عامل زمان، مهم و تعیین‌کننده است «ارزش‌های تاریخی که مردم برای یک بافت شهری خاص در نظر گرفته‌اند نیز مهم است. برای مثال شاید بافتی بیش از ۶۰ یا ۷۰ سال قدمت نداشته باشد، اما دارای ارزش‌هایی باشد که آن را برای مردم شهر بسیار بالارزش می‌سازد، چه بسا آن بافت با سنت‌هایی پیوسته است که برای مردم ارزش دارد (زالی و همکاران، ۱۳۹۲).

سنت یا فرهنگی خاص در یک بافت شهری استمرار یافته و مردم ارزش آن را احساس کرده و دانسته باشند، آن بافت بخشی از ارزش‌های تاریخی مردم محسوب می‌شود» (طلالیان، ۱۳۸۳: ۷). «ارزش، کنش اجتماعی است که می‌تنی بر روابط و انتظارات متقابل اجتماعی و متأثر از نهادها و ساختارهای اجتماعی است». زیمل ارزش را یک شکل و طبقه‌بندی جامع از تصویر یا ظاهر دنیا می‌بیند که ماهیت عمیق آن نه در واحد بودن و یک‌شکل بودن آن، بلکه در تفاوت آن در درجه‌بندی بر اساس ارزش است. دورکیم نیز با تمایز دو جامعه مکانیکی و ارگانیکی از یکدیگر ماهیت و شاخص ارزش‌ها را در این جوامع متفاوت می‌داند و معتقد است که ماهیت و شدت ارزش‌ها در جوامع مکانیکی بسیار زیاد بوده و افراد این جوامع تمهد بالایی نسبت به ارزش‌ها دارند. به‌طور کلی از نظر جامعه‌شناسان، ارزش‌ها در جامعه تمهداتی هستند که انسان در زندگی اجتماعی خود به جامعه داده است و ارزش بازتاب رفتارهای خوب و بد وی می‌باشد (نژادابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۲). اگرچه ارزش‌ها مفاهیمی نظری هستند، اما در برخی از موارد در کالبد تجسم یافته و قابل درک می‌شوند. به عبارتی دیگر کالبد بستر تجلی و تجسم ارزش‌ها در شهر است. در جمع‌بندی می‌توان گفت در شناسایی بافت‌های تاریخی، قدمت و ارزش شرط لازم و کافی برای تعیین شیوه و رویکرد مداخله می‌باشد، مطالعات بافت‌های تاریخی ایران نشان می‌دهند ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی آن‌ها را می‌توان در دو بخش کلی، ارزش با ماهیت کاربردی متجلى شده در کالبد فیزیکی و ارزش با ماهیت معنوی که بیشتر ذهنی و ادراکی هستند، دسته‌بندی نمود که فرد یا افراد می‌توانند در مواجهه با بافت استنباط نمایند اگرچه ارزش‌ها مفاهیمی نظری هستند، اما در برخی از موارد در کالبد تجسم یافته و قابل درک می‌شوند. میراث معماری و شهرسازی امروزی به یک‌باره شکل نیافته است، بلکه بر پایه اعتقادات و یک بستر فرهنگی-اجتماعی از سنت‌ها و باورها شکل خاصی بر خود گرفته و با فرم‌هایی خاص به منصه ظهور رسیده است. بر اساس مطالعات صورت گرفته ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی در قالب ارزش‌های تجسم یافته در شهر در سه عنوان جای داده می‌شود: ارزش‌های فرهنگی-تاریخی، ارزش‌های کالبدی و ارزش‌های ادراکی محیط پیرامون (نژادابراهیمی، ۱۳۹۴: ۱۸۴) (جدول ۱).

رویکردهای سیاست‌گذاری در حفاظت شهری

رویکرد کلی مداخله در بافت‌های تاریخی را می‌توان در دو دسته کلی دسته‌بندی نمود و در قالب رویکردهای فرهنگ‌گرایی و نوگرایی در ایران موردمطالعه قرارداد، هرچند پژوهشگرانی مانند فرانسووار شوای در قالب چهار دسته مداخله نوگرایانه-مداخله فرهنگ‌گرایانه-مداخله فرانوگرایانه و مداخله مردم‌گرایانه در غرب دسته‌بندی کرده است (شوای، ۱۳۷۵؛ فرهنگ‌گرایان در ایران اعتقاد به حفاظت کامل بافت با تمامی عناصر ارزشمند بدون هیچ‌گونه دخل و تصرفی بود و هرگونه مداخله‌ای که منجر به مخدوش شدن ارزش‌ها و روابط فضایی می‌گردید را مطرود می‌دانستند «[فرهنگ گرایان] مداخله در بافت‌های تاریخی یا قدیمی شهرها را جز به‌منظور حفاظت از آن‌ها نمی‌پذیرند» (شماعی زاده، ۱۳۸۹: ۲۲۷). وجود چنین رویکرد و سیاستی مانع از انجام طراحی جامع در بافت‌های تاریخی می‌گردید، این رویکرد هرچند موجب حفاظت مقطعی از اصالت بافت می‌شود؛ ولی عدم تطابق ساختار بنا با روح

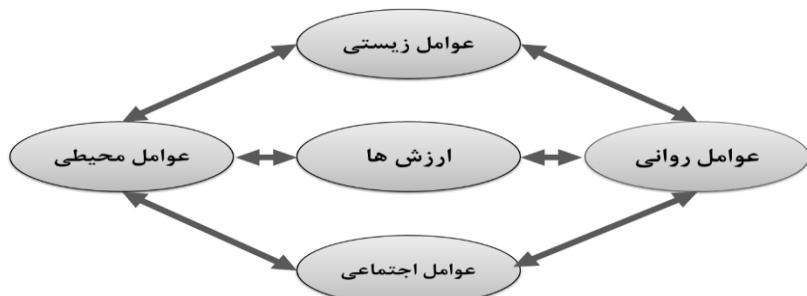
زمانه موجب شکل‌گیری بافت‌های شهری فاقد ارزش می‌گردید «چنانچه این ساختارها به روز نشوند، میراث به لحاظ معنایی با مفاهیمی چون کهنه، قدیمی، یادگاری، بدون مصرف و... مترادف می‌شود» (جیبی، ۱۳۸۴: ۹).

در مقابل؛ نوگرایانه معتقد به استفاده از توانمندی‌های نوین شهری در مقابل عناصر سنتی بودند و اعتقاد داشتند که بافت‌های تاریخی جوابگوی نیازهای امروزی نیستند مداخله را برای حل مشکلات لازم می‌دانستند و این امر موجب می‌گردید بسیاری از ارزش‌ها و قابلیت‌ها نادیده گرفته شود و در اکثر موارد اجرایی، کالبد شریان‌ها و عناصر تاریخی مخدوش شوند؛ تخریب بافت‌های تاریخی از طریق خیابان‌کشی‌های مستقیم بدون توجه به ساختار سنتی و تاریخی آن‌ها نمونه‌ای از این تلاش‌ها بود «مسلم است که راه حل برش در شهرهای قدیمی و بهتر بگوییم (مصلوب کردن) مراکز باستانی تلاشی است که نه تنها مشکلی را از میان نمی‌برد بلکه شهرها را به کلی فدا و نایبود می‌کند» (آنجلیس دوسا، ۱۳۷۸: ۶). این اقدامات با هدف برطرف کردن مشکلات بافت‌های تاریخی صورت می‌گرفت ولی چون بدون توجه به ارزش‌های مذکور آن‌ها بوده است باعث گردید تا نه تنها مشکلات را برطرف نکند؛ بلکه ارزش‌های آن‌ها را نیز مخدوش نماید (زالی و همکاران، ۱۳۱۰).

جدول ۱

دسته‌بندی ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی قابل استحصال و استنباط در بافت‌های فرهنگی تاریخی

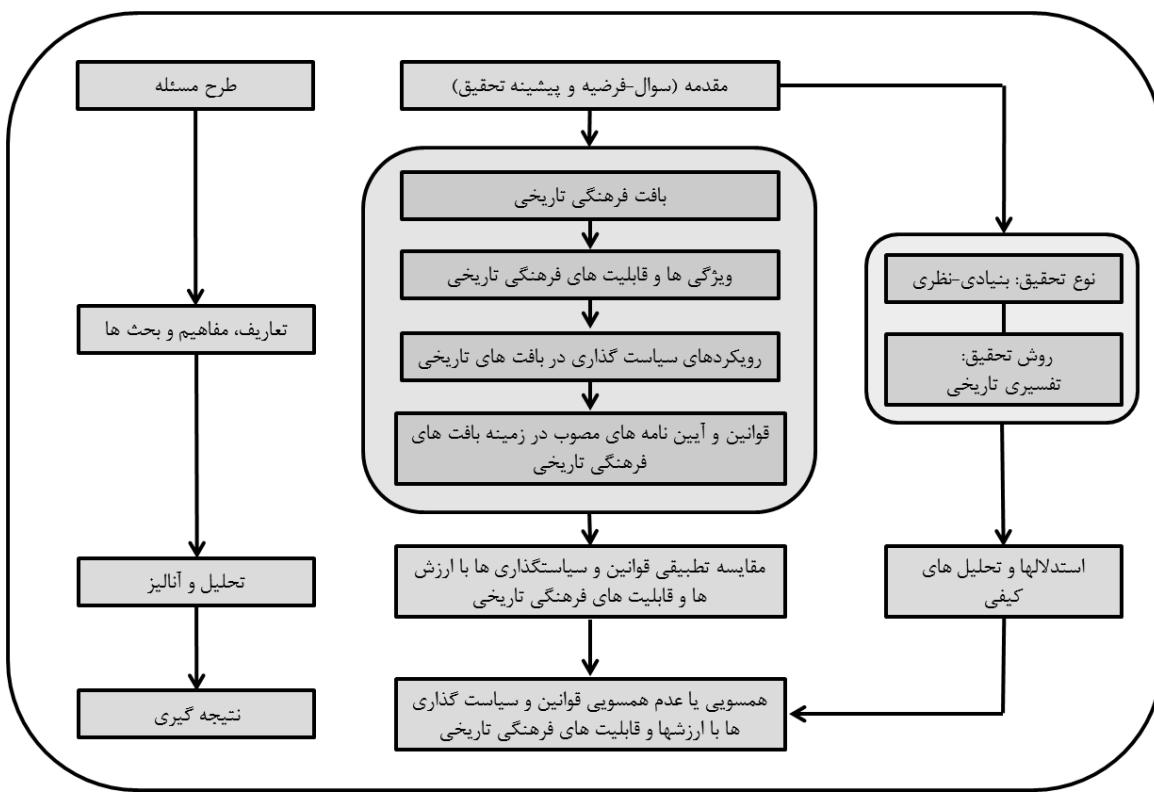
ردیف	ماهیت ارزش	مؤلفه ارزشی	ویژگی‌ها	مصاديق در بافت فرهنگی تاریخی
۱	کاربردی	آموزشی	گسترش دانایی-شناخت محیط	روابط فضایی موجود می‌توانند در درک بهتر جایگاه انسان در زندگی کمک کنند
	تاریخی	گردشگری	گسترش فرهنگ	بافت‌های فرهنگی تاریخی به عنوان یکی از اهداف گردشگری شهرهای ایران می‌باشند
	هنری	اقتصادی	ملکی و غیر ملکی	علاوه بر سرمایه‌ای بودن، در جذب سرمایه‌گذاری موضوعیت دارند
	فنی و ساختاری	فن آوری ساخت و سازه		به عنوان محلی برای حضور فن آوری‌های ساخت در دوره‌های مختلف می‌باشد
	غیرکاربردی و معنوی	نقش سیاست در شهرهای تاریخی	سیاسی	می‌توان نقش حکومت در شکل‌گیری و نتایج سیاست‌ها را مورد مطالعه قرار داد
۲	اججتماعی	تعاملات اجتماعی گروه‌ها	عاطفی	فضاهای مذهبی و تجاری اقوام و مذاهب مختلف در کنار هم‌دیگر قابل مطالعه است
	فرهنگی	احساس فرهنگی و مذهبی		وجود بافت تاریخی با ارزش‌های مختلف احساسی خواشیدن برای ساکنان شهر دارد
	هويتى	غنای فرهنگی ملی و قومی		بافت‌های تاریخی با نشانه‌های یکسان کمک به وفاق ملی و غنای فرهنگی می‌کند
		هويتى		در کنار هويت فردی و منطقه‌ای برای ساکنان، در مقیاس ملی نیز هويت‌بخش هستند

شکل ۱. عوامل کسب ارزش‌ها و ارتباط بین آن‌ها

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نوع تحقیقات بنیادی-نظری می‌باشد، ولی با ارائه تحلیل‌های کیفی برای نتیجه‌گیری استفاده شده است؛ برای این که هدف یافتن نقاط قوت و ضعف قوانین مداخله شهری در ایران با محوریت ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی است، مداد خام جهت بررسی مفهوم ارزش‌های بافت بر اساس بررسی قوانین تصویب شده در مجلس شورای ملی و مجلس شورای اسلامی و آیین‌نامه‌ها و قوانین داخلی سازمان‌ها و نهادهای تأثیرگذار در مدیریت و مداخله شهری از سال ۱۲۸۵ الی ۱۳۸۹ هجری شمسی استخراج شده است و موارد متناقض و متشابه و بررسی تطبیقی این قوانین و انعکاس نتایج اجرای آن‌ها در مداخلات در بافت تاریخی شهرهای ایران مورد مطالعه قرار گرفته است.

شکل ۲. چارچوب نظری تحقیق

یافته‌ها و بحث

سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری از جمله موضوعاتی است که نقش تعیین‌کننده در روند مداخله شهری دارد و تحت تأثیر تفکرات و خواسته‌ای قانون‌گذاران و مجریان می‌باشد. قوانین و مقررات در ایران را در ۱۰ دوره می‌توان موردنبررسی قرار داد، این تقسیم‌بندی بر اساس شکل‌گیری قوانینی صورت گرفته است که تأثیر مستقیمی در روند مداخله شهری داشتند.

دوره اول: پیش از سال ۱۲۸۵ (سال تصویب قانون بلدیه)

دوره دوم: از سال ۱۲۸۵ تا سال ۱۳۰۹ (سال تصویب قانون حفظ آثار و توسعه معابر)

دوره سوم: از سال ۱۳۰۹ تا سال ۱۳۲۰ (سال اصلاح قانون توسعه معابر)

دوره چهارم: از سال ۱۳۲۰ تا سال ۱۳۳۴ (سال تصویب قانون شهرداری‌ها و آغاز برنامه دوم توسعه عمرانی)

دوره پنجم: از سال ۱۳۳۴ تا سال ۱۳۴۷ (سال تصویب قانون نوسازی و عمران شهری)

دوره ششم: از سال ۱۳۴۷ تا سال ۱۳۵۷ (سال پیروزی انقلاب اسلامی ایران)

دوره هفتم: از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۶۹ (سال تصویب و شکل‌گیری شهرهای دارای محورهای تاریخی و فرهنگی)

دوره هشتم: از سال ۱۳۶۹ تا سال ۱۳۷۹ (شروع برنامه سوم توسعه اقتصادی با اعمال ماده ۱۶۶)

دوره نهم: از سال ۱۳۷۹ تا سال ۱۳۸۸ (برنامه سوم توسعه تا انتهای برنامه توسعه چهارم توسعه فرهنگی-اجتماعی-اقتصادی)

دوره دهم: از سال ۱۳۸۸ تا سال ۱۳۹۹ (برنامه پنجم توسعه فرهنگی-اجتماعی-اقتصادی تا برنامه پنجم ساله ششم توسعه و تصویب سند رویکردهای کلی حفاظت و احیای محدوده‌های فرهنگی تاریخی در ۱۳ بند در شورای عالی شهرسازی و معماری ایران)

دوره اول: پیش از سال ۱۲۸۵ (سال تصویب قانون بلدیه)

اتفاقات جهانی معاصر دوره قاجاریه، باعث تأثیرپذیری روابط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در ایران گردید، به‌گونه‌ای که شکل و شیوه برخورد با مسائل شهری نیز دچار تغییرات شد، الگوهای جدید معماری و شهری نظری هتل، سینما، تماشاخانه، خیابان مستقیم و جداره سازی شده، ساختمان به‌ظاهر بلندمرتبه به‌عنوان الگوهای وارداتی وارد شده‌های ایران گردید، با این وجود، سازمان شهر همان الگوی گذشته بود «بافت شهر و سازمان فضایی آن تفاوت‌های عمده‌ای (از نظر ساختی و ماهوی) با شهر دوره صفوی نشان نمی‌دهد» (حبیبی، ۱۳۷۸: ۱۲۵). شهر در این دوره ادامه شهرسازی سنتی بود و تغییرات زیادی در خصوص شکل و اداره آن دیده نمی‌شود و حفاظت از شهر مطابق بر الگوهای سنتی و بومی بود «مرمت شهری در این دوران به‌عنوان یکی از ارکان پویایی شهر، متداوم است» (ایزدی، ۱۳۸۰).

دوره دوم: از سال ۱۲۸۵ تا سال ۱۳۰۹ (سال تصویب قانون حفظ آثار و توسعه معابر)

هرچند تصویب قانون بلدیه (سومین قانون مصوب مجلس شورای ملی) نقطه عطفی در شکل‌گیری نظام جدید مدیریت و سیاست‌گذاری شهری در ایران بود ولی شهر با عناصر وابسته به آن، در این دوره تفاوتی با گذشته نداشت و استمرار رویه دوره‌های قبلی و آغاز مدرن‌گرایی بالحتیاط و احترام به سنت‌ها بود اماً جستجوی معنی‌دار از مفهوم اروپایی شهر در اوایل شروع قرن چهاردهم شمسی موجب گردید که زمینه‌های مداخله در ابعاد وسیع در دهه‌های بعدی فراهم گردد «شهر معنای تاریخی خود را از دست می‌دهد و مفهوم اروپایی آن به کار گرفته می‌شود» (حبیبی، ۱۳۷۰: ۱۱). سنت‌های گذشته بر اساس تطبیق با اصول وارداتی جدید ناکارآمد تشخیص داده شدند «در اسفند ۱۳۰۳، بلدیه تهران اعلان شروع این خیابان‌کشی‌ها را منتشر می‌کند. در این اعلان آمده چون بنایی که سابقاً در خیابان‌ها و کوچه‌های شهر شده بر طبق اصول معماری و مهندسی نبوده» (حبیبی، ۱۳۸۹: ۸۷). اشاره عدم مهندسی بودن به ارزش‌های ساخت‌وساز بومی بود که در گذر زمان تبدیل به سنت و آیین شده بودند ولی با اعمال الگوهای جدید در بافت و ابنيه جدید، ارزش‌های بومی نادیده گرفته شدند.

دوره سوم: از سال ۱۳۰۹ تا سال ۱۳۲۰ (سال اصلاح قانون توسعه معابر)

از مهم‌ترین و مؤثرترین قوانین تأثیرگذار که هم در زمینه حفظ آثار و در زمینه دگرگونی شهرها می‌توان ذکر کرد، تصویب قوانین حفظ آثار در سال ۱۳۰۹، قانون توسعه معابر در سال ۱۳۱۲ و قانون عمران در سال ۱۳۱۶ بود، ویژگی‌های این قوانین به‌گونه‌ای بود

که موجبات مداخلات سنگین، بدون توجه به ارزش‌های موجود در بافت‌های شهری را فراهم نمود «هرچند اولین محمل قانونی مداخله جدی در بافت‌های کهن شهری را می‌توان به قانون بلدیه سال ۱۲۸۶ نسبت داد، اما در عمل قانون بلدیه سال ۱۳۰۹ بود که زمینه مداخلات سنگین را فراهم آورد» (عزیزی، ۱۳۷۹). هدف نهایی از اجرای چنین طرح‌هایی تغییر نگرش به ارزش و سنت، تحت تأثیر الگوهای غربی و اشکال ظاهری آن بود «هدف نهایی از این تغییرات چیزی نبود جز حذف سنت‌هایی که به نظر کهنه و پوسیده می‌آمدند و جایگزینی آن‌ها با الگوهایی که بی‌هیچ تغییری از غرب وارد می‌شدند» (سعیدی رضوانی، ۱۳۷۱). هیچ‌گونه سیاستی برای توجه به ارزش‌های موجود در این بافت‌ها وجود نداشت، بلکه بر عکس تمامی مؤلفه و متغیرهایی که می‌توانستند به عنوان ارزش موردنظر قرار گیرند؛ به ضد ارزش بدل می‌گردند «ازین پس و در مقابل این نوگرایی که از سوی سرمایه‌گذاری‌های خارجی و عاملین بومی آنان طلب می‌گردد، بافت موجود شهر سنتی ارزیابی گردیده و چون مانع رخساره می‌نماید» (حبیبی، ۱۳۷۰: ۱۳). اما در مقابل جریان مذکور، قانون حفظ آثار سال ۱۳۰۹ به تصویب رسید و آثار تاریخی را مورد حمایت قرارداد.

دوره چهارم: از سال ۱۳۴۰ تا سال ۱۳۴۴ (سال تصویب قانون شهرداری‌ها و آغاز برنامه دوم توسعه عمرانی)

تصویب اصلاحیه قانون توسعه معابر باعث گردید تا حد زیادی از لحن آمرانه قانون توسعه معابر سال ۱۳۱۲ کاسته گردد «اقدامات مداخله‌ای در بافت‌های کهن شهری چشمگیر نمی‌باشد» (عزیزی، ۱۳۷۹: ۴۰). همچنین بند اول قانون حفظ آثار سال ۱۳۰۹ که تنها آثار پیش از دوره قاجار را تاریخی می‌دانست در قانون تمدید استخدام آندره گدار اصلاح گردد و به جای واژه «آخر زندیه»، واژه «شروع مشروطه» اضافه گردید. علی‌رغم تصویب قانون برنامه عمرانی اول، اجرای مباحث نوسازی و بهسازی شهری با موانعی همراه بودند «بدلیل نابسامانی‌های پس از جنگ، شاهد اقدامات قابل توجهی بهسازی و نوسازی شهری نیستیم» (شمامی، ۱۳۸۹: ۳۲۳). عدم توجه به کالبد بافت‌های قدیمی شهر و افزایش تمایل به استفاده از خودرو در این دوره باعث گردید توجه به بافت‌های میانی شهرها بیشتر گردد و تداوم آن ایجاد شکاف بین بافت تاریخی و بخش‌های جدید شهری را در پی داشت.

دوره پنجم: از سال ۱۳۴۷ تا سال ۱۳۴۷ (سال تصویب قانون نوسازی و عمران شهری)

این دوره با شکل‌گیری برنامه دوم توسعه عمرانی آغاز گردید و موفق‌تر از برنامه اول بود «در شهرها اقدامات عمرانی بیشتری مانند گسترش سیستم‌های تلفن و تلگراف، لوله کشی آب، تأمین برق، افزایش ادارات و امور خدماتی صورت گرفت» (مشهدی‌زاده، ۱۳۸۶: ۵۰). قوانین وزارت آبادانی مسکن، سازمان ملی حفاظت از آثار باستانی، قانون تملک آپارتمان‌ها و غیره تصویب شدند، سرمایه‌گذاری‌های زیاد و توجه به بخشی از بافت شهری، تمرکز ساخت و ساز در نقاط خاص شهر، باعث بروز فاصله بین بخش تاریخی و جدید شهر می‌شود و برای اولین بار واژه بافت کهن و قدیمی به وجود آمد، بحث تأمین درآمد شهرداری‌های کشور از طریق خودمحوری و خودگردانی باعث ایجاد فاصله بین شهرهای غنی و فقیر گردید «این اوضاع و شرایط موجب زیاد شدن فاصله توسعه بین شهرهای غنی و محروم شد» (شمامی، ۱۳۸۹: ۳۲۴). این دوره با رشد جمعیت شهری کشور، نظارت شهرداری‌ها بر ساخت و ساز شهری در بخش‌های تفکیک و صدور مجوز ساخت همراه بود و سوداگری زمین به همراه کوچ ساکنان اصیل از محلات تاریخی به بیرون از این بافت‌ها موجب می‌گردد که بسیاری از پلاک‌های ارزشمند واقع در بافت فرهنگی تاریخی تفکیک و در قطعات کوچک به افراد کم‌درآمد و فقیر فروخته شود و به مرور ترکیب جمعیتی این بافت‌ها دچار تغییر و تحول گردد، ملاحظه می‌شود قوانین مصوب این دوره دارای موارد مثبت و در مواردی در تقابل با ارزش‌ها بود.

دوره ششم: از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۵۷ (سال پیروزی انقلاب اسلامی ایران)

با گسترش تفاوت‌های قابل درک مابین بافت‌های جدید شهری و بافت‌های تاریخی در سال ۱۳۴۷ قانون نوسازی و عمران شهری به تصویب رسید، همچنین در همین سال برنامه چهارم توسعه عمرانی به تصویب می‌رسد و توجه به امور بافت‌های تاریخی و قدیمی شهرها در اولویت قرار می‌گیرند «برنامه‌های عمرانی به ساماندهی محله‌های مسکونی و نوسازی محله‌های قدیمی اشاره داشتند» (شمامی، ۱۳۸۹: ۳۲۷). طرح‌های جامع تهیه شده در این دوره، الگوبرداری از غرب بدون توجه به ساختارهای فرهنگی و اجتماعی جامعه است. با رشد درآمدهای نفتی ایران و سرمایه‌گذاری در بخش‌های جدید شهری، اکثر شهرهای ایران در مراکز تاریخی دچار نقصان و کمبودهایی گردیدند و ایجاد زمینه‌های مناسب برای تخریب ارزش‌های موجود در این بافت‌ها را فراهم آورد «در این دگرگونی ارزش‌ها، هر آنچه از نظر سازمان فرهنگی جامعه هویت‌بخش است (زالی و همکاران، ۲۰۱۴)، به عنوان مفاهیم سنتی تا حد

موارد موزه‌ای به عقب رانده می‌شود. آنچه به عنوان هویت جامعه جدید مطرح می‌گردد و از سوی دولت پهلوی تبلیغ می‌گردد، ریشه‌های خود را نه در درون هویت ایرانی بلکه در فراسویی مرزاها و در هویتی کاملاً بیگانه دواینده است» (حیبی، ۱۳۷۸: ۱۵۶). رویکرد نوسازی و بهسازی شهری با تزریق پول حاصل از فروش نفت، تغییر ترکیب جمعیتی در بخش‌های تاریخی شهرها و سوداگری زمین موجب نوعی سردرگمی می‌گردد، رویکردی که نه تنها در توجه به مسائل ارزش‌های تاریخی و فرهنگی دارای نقایصی بود در مواجهه با اصول حفاظت نیز مغایرت‌هایی داشت «مجموعه دگرگونی‌های صورت گرفته هیچ‌گاه منطبق بر اصول مرمت شهری نبوده و همواره موجب افزایش مسائل و مشکلات برای شهر و شهروندان بوده است. بازسازی بخشی از حلقه اول همدان توسط بانک رهنی، بازسازی بافت پیرامون شاهچراغ شیراز و خیابان کشی‌های متأثر از طرح‌های دهه ۴۰ و ۵۰ م.ش. بهویژه طرح فلکه اطراف حرم مطهر امام رضا(ع) از اقدامات مستقیم صورت گرفته در بافت‌های کهن شهری در این دوران بوده است» (ایزدی، ۱۳۸۰). علی‌رغم این اتفاقات، اقدامات مثبتی در زمینه حفاظت و نگهداری از تک بناها با تأسیس سازمان ملی حفاظت از آثار باستانی صورت گرفته بود ولی در زمینه حفاظت شهری به نظر مرسد دارای موضوعیت نبود.

دوره هفتم؛ از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۶۹ (اسال تصویب و شکل‌گیری محورهای تاریخی و فرهنگی)

وقوع انقلاب ۵۷ ایران و جنگ ایران و عراق، روند توجه به بافت‌های تاریخی را با موانعی روبرو کرد «در سال ۱۳۶۱ در وزارت کشور-شاخه معاونت امور محلی و عمران شهری متوجه موضوع گسترش بی‌رویه شهری و لزوم حفظ و نزد سازی بافت‌های قدیمی و بهسازی بافت شهرها بهویژه مراکز شهری [تاکید شده است]» (ایزدی، ۱۳۸۰). اما با وجود سیاست‌گذاری‌های مذکور تا پایان جنگ و شروع اولین برنامه اول در سال ۱۳۶۸ اقدامات مؤثری در خصوص مداخله در بافت‌های شهری صورت نگرفت. در این‌ین با تشكیل سازمان میراث فرهنگی در سال ۱۳۶۴ سیاست‌گذاری روی تک بناها و مجموعه‌های ارزشمند تاریخی تمرکز یافت، ولی اقدامی در جهت مداخله بافت‌های تاریخی انجام نشد؛ در سال ۱۳۶۶ دفتری بنام دفتر بهسازی بافت شهری در حوزه معاونت شهری می‌توانست روند تکوین در زمینه حفاظت شهری باشد ولی پاره‌ای از مشکلات مانع از اجرای طرح‌های این دفتر گردید «طرح‌های تهییه شده در این دوره علی‌رغم نگاه ویژه‌ای که در ضابطه‌مند نمودن ساخت‌وساز در محدوده بافت‌های کهن ارائه نمودند به جز تعداد بسیار محدودی به اجرا در نیامدند» (ایزدی، ۱۳۸۰). جنگ، نبود سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی نامناسب، مهاجرت و اسکان در هسته‌های قدیمی و تاریخی شهرها از جمله آسیب‌های موجود در بافت‌های مذکور بودند.

دوره هشتم؛ از سال ۱۳۶۹ تا سال ۱۳۷۹ (شروع برنامه سوم توسعه اقتصادی با اعمال ماده ۱۶۶)

تصویبه شورای عالی معماری و شهرسازی در زمینه معرفی چهار شهر به عنوان شهر فرهنگی-تاریخی در سال ۱۳۶۹ توجه به ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی آن‌ها را افزایش داد و سیاست‌گذاری برای جایگیری مراکز فرهنگی و هنری در هسته‌های تاریخی، می‌توانست آن‌ها را از مراکز راکد به مکان‌های پویا و سرزنده بدل کند و در مواردی از جمله در بخش‌هایی از شهرهای شیراز، کرمان، اصفهان و تبریز اقدامات مناسبی انجام یافت. در این طرح‌ها علی‌رغم امکانات مناسبی که برای بافت‌های تاریخی داشتند، از این نظر که، فعالیت‌ها بر روی پوسته بافت‌ها، بدون توجه به ساختار درونی و باطنی آن متمرکز بودند؛ دارای کمبودهایی بود و در ادامه همین امر مشکلاتی را برای بافت‌های تاریخی به همراه داشتند.

از دیگر اقدامات مؤثر در این دوره شکل‌گیری دفتری بهسازی و نوسازی بافت شهری در وزارت مسکن و شهرسازی بود «در همین دوره بود که دفتر بهسازی و نوسازی بافت شهری وزارت مسکن و شهرسازی با تفکر تجمیع در بافت قدیم، شرح خدمات تیپ جدیدی را با این اهداف ارائه کرد: ۱- حفاظت و مرمت بناهای موجود ۲- تخریب بخشی از بافت که ارزش نگهداری و مرمت ندارد ۳- طراحی کاربری‌های موردنیاز و ساخت این‌بینه مربوط؛ بدین ترتیب صرفاً بافت قدیم از طریق طرح‌های مرمت و احیا در دستور کار قرار می‌گیرد» (شماعی، ۱۳۸۹: ۳۴۰). سازمان میراث فرهنگی که بعد از تشكیل عمدها بر روی تک بناها و محوطه‌های تاریخی متمرکز گردیده بود، در محدوده زمانی مذکور با تشكیل دفتر مطالعات بافت‌های تاریخی اقدام به پژوهش در زمینه بافت‌های تاریخی به صورت موردعی نمود که می‌توان به مطالعات شهرهای همچون اردکان و میبد در یزد اشاره نمود، ولی فعالیت‌ها با محوریت پژوهش بود و خیلی در زمینه اجرای طرح‌های وارد نمی‌گردید.

دوره نهم: از سال ۱۳۷۹ تا سال ۱۳۸۸ (برنامه سوم توسعه تا انتهای برنامه چهارم توسعه فرهنگی-اجتماعی-اقتصادی)

عدم هماهنگی‌های در سیستم سیاست‌گذاری برای مداخله در بافت‌های فرهنگی تاریخی مابین دستگاه‌های مختلف دولتی موجب گردید در برنامه سوم و چهارم توسعه اقتصادی و فرهنگی کشور توجه ویژه‌ای به امر مداخله در بافت‌های تاریخی صورت گیرد «بروز مشکلات مذکور و عدم هماهنگی در نظام مدیریت بافت در حوزه‌های سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، و اجراء، باعث گردید که دولت به منظور ساماندهی وضعیت بافت‌های تاریخی، در برنامه سوم توسعه (ماده ۱۶۶) و برنامه چهارم (ماده ۱۱۵)، ملزم به اتخاذ سازوکارهای مدیریتی خاص برای اداره بافت تاریخی شهرها و دادن وظائف و مسئولیت‌های بیشتر به نهادهای محلی گردد» (طاهرخانی، ۱۳۸۵). در برنامه‌های توسعه سیاست‌گذاری بیشتر بر مبنای آکاهی دادن مردم برای شناخت ارزش‌های موجود در بافت‌های تاریخی و میراث فرهنگی بود، تصویب آیین‌نامه اجرایی بند "ج" ماده ۱۶۶ قانون سوم توسعه، شناسایی محله‌های قدیمی و بافت‌های بالارزش و شناسایی تک بنایهای ارزشمند با ارائه طرح‌های مناسب، نسبت به ارتقای کیفیت زندگی در این بافت‌ها اقدام گردد ولی وقوع زلزله به موجب گردید که سیاست‌گذاری‌ها بر هدف دیگری استوار گردد «زلزله به... زلزله‌های مصنوعی دیگری را برای تخریب بافت‌های کهنه، قدیمی، فقیر و ارزشمند به دست مدیریت شهری و تعدادی از ساکنان باعث شد» (حائری، ۱۳۸۵، ۱۰). بعدازاین زلزله، هدف در بافت‌های قدیمی و تاریخی مقاوم‌سازی بدون تلاشی برای شناسایی ارزش‌های موجود در آن‌ها گردید بافت شهری از منظر و نظر کالبدی مورد توجه قرار گرفت و با گزینش سه عامل (ریزدانگی، نفوذناپذیری و عدم ایستایی) اقداماتی در راستای تخریب برخی از ارزش‌های بافت‌های تاریخی شد.

دوره دهم: از سال ۱۳۹۹ تا سال ۱۴۰۸ (برنامه پنجم و ششم توسعه و تصویب سند رویکردهای کلی حفاظت و احیای محدوده‌های فرهنگی تاریخی و تشکیل ستاد ملی بازآفرینی)

مهم‌ترین سیاست‌ها و برنامه‌های سازمان میراث فرهنگی به منظور حفاظت و باززنده سازی میراث فرهنگی تاریخی در این دوره، بر مبنای دیدگاه صاحب‌نظران این رشتہ به شرح ذیل بیان می‌شوند:

۱. انتقال ستاد مرکزی سازمان میراث فرهنگی و باستان‌شناسی از تهران به شیراز و انتقال صنایع دستی به اصفهان؛
 ۲. بازگشت ستاد مرکزی سازمان میراث فرهنگی از شیراز به تهران؛
 ۳. کاهش روند ثبت آثار تاریخی در فهرست آثار ملی به دنبال فراهم شدن زمینه برای خروج آثار از فهرست ثبت به واسطه‌ی صدور حکم توسط دیوان عدالت اداری (از سال ۱۳۸۸)؛
 ۴. حمایت‌های حقوقی، اقتصادی و فرهنگی اجتماعی از مالکان و دارندگان آثار تاریخی، بهخصوص در بافت‌های تاریخی به منظور حفاظت و باززنده سازی آن‌ها؛
 ۵. تغییر وضعیت پایگاه‌های ملی و تبدیل آن‌ها به واحدهای استانی (در سال ۱۳۸۸) (فایل نزد و حنچی، ۱۳۹۳).
- تصویب قانون برنامه‌ی پنجم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی کشور (۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴) و توجه به ابعادی از موضوع میراث فرهنگی و گردشگری، بهخصوص گردشگری تفریحی. از سایر مواد این برنامه می‌توان به گزینه‌های زیر اشاره کرد (قانون برنامه پنجم توسعه کشور):

۱. ایجاد صندوق توسعه گردشگری باهدف تشویق و تسهیل سفرهای ارزان‌قیمت؛
 ۲. شناسایی و حمایت از آثار تاریخی حوزه‌ی فرهنگی ایران موجود در کشورهای همسایه به عنوان میراث فرهنگی مشترک؛
 ۳. بررسی، تدوین و تصویب سیاست‌ها، برنامه‌ها، اصول و ضوابط و مقررات مرتبط با معماری ایرانی اسلامی بنها، به ویژه بنای‌بلند مرتبه و تأثیرگذار در سیما و منظر شهرها و روستاهای؛
 ۴. حمایت مالی و معنوی از مالکیت و حقوق قانونی مالکان بنها و آثار و اشیاء تاریخی منقول در جهت حفظ، صیانت و کاربرد مناسب آن‌ها و اقدامات لازم برای بیمه آثار فرهنگی، هنری و تاریخی (فایل نزد و حنچی، ۱۳۹۳).
- در اردیبهشت سال ۱۳۹۶ سند واحد حفاظت از بافت‌های تاریخی- فرهنگی و رویکردهای کلی حفاظت و احیای محدوده‌های تاریخی- فرهنگی در ۱۳ بند و هفت بخش، در دوین جلسه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران به ریاست وزیر راه و شهرسازی به تصویب رسید. این سند پیرو مصوبه مورخ ۹۴,۷,۲۷ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، موضوع ابلاغ محدوده بافت تاریخی

۱۶۸ شهر کشور و همچنین نامه ابلاغی مقام عالی وزارت راه و شهرسازی به شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران موضوع ابلاغ رویکرد ایران شهری در بازخوانی و بازآفرینی این عرصه‌های ارزشمند و ضرورت تهییه دستورالعملی برای تحقق این هدف تصویب گردید (پایگاه خبری وزارت راه و شهرسازی، ۱۳۹۶).

بهموجب بند ۱۰ این سند، فرایند حفاظت و احیای محدوده‌های تاریخی-فرهنگی، به عنوان موضوعی چندوجهی و فرابخشی، نیازمند مشارکت و حضور تامی دستگاهها و کنشگران مرتبط و مؤثر، مشکل از دستگاهها و نهادهای ذی‌ربط، نمایندگان سازمان‌های مردم‌نهاد و دانشگاهیان است. همچنین طبق بند ۱۲ این سند، ضمن تأکید بر نقش محوری مدیریت شهری (شوراها و شهرداری‌ها) و با توجه به ضرورت ایجاد یک فضای مدیریتی هماهنگ، یکپارچه و با اختیارات جامع و کافی، و همچنین نظر به تأکید ماده ۱۱۵ قانون برنامه چهارم و آئین‌نامه اجرائی آن، مدیریت تخصصی و یکپارچه در امر حفاظت و احیای محدوده‌های تاریخی-فرهنگی مناسب با ظرفیت و توان هر شهر بايستی در دستور کار قرار گیرد (پایگاه خبری وزارت راه و شهرسازی، ۱۳۹۶).

تا اوخر قاجار، روند ساخت‌وساز شهری در ایران، سنت‌هایی بود که از دوره‌های قبل در جامعه وجود داشت، سنت‌های مذکور منطبق بر ارزش‌های فرنگی بود که شکل آئین به خود گرفته بودند؛ تصویب قانون بلدیه باعث گردید روند مذکور، شکلی متفاوت‌تر از گذشته داشته باشد ولی این تفاوت باعث تقابل ارزش‌ها توسعه بالارزش‌های فرنگی نگردید، با تعامل بین سنت‌ها و آئین‌های رایج، سعی در ایجاد بستر و زمینه‌های توسعه وجود داشت.

جدول ۲

مقایسه تطبیقی قوانین و مقررات مصوب مداخله در بافت‌های تاریخی فرنگی ایران

ردیف زمانی	محدوده	قوانین و آئین‌نامه‌ها	تعاریف و واژه‌شناسی	رویکردهای کاربردی	ضوابط حفاظتی یا اجرایی
۱	پیش از هجری	سال ۱۲۸۵	در این زمان شهر مفهومی واحد داشته است و تقسیم‌بندی به بر اساس محدوده زمانی شکل گیری، که بر اساس طبقات اجتماعی و فرهنگی و احیاناً سیاسی شکل می‌گرفت و چون شهرها توسعه خطي با شیب ثابت داشتند تفاوتی در ساختار دوره‌های مختلف دیده ننمی‌شد	رویکردهای توسعه و حفاظت ملایم ویژه‌ای نداشت و شامل سنت‌هایی بود که در مواجه باگذشت زمانی و دوره‌های مختلف سیاسی تبدیل به آئین و عرف شده بودند و هر معمار یا مهندسی خود را ملزم به رعایت این آئین می‌دانستند	ضوابط در این دوران ضوابط مکتب و مصوب مکان و موسسه‌ای نبود و بر اساس گفتمان‌های اخلاقی، شرعی و مذهبی عمل می‌گردید و حاکمیت و حکومت به غیر از موارد خاص دخالت سیستماتیک در جزئیات نداشت و اداره شهر در دست کلانترها و کدخدايان بود
۲	لایات	سال ۱۲۸۵	قانون بلدیه (۱۲۸۵)- آئین‌نامه عقیقات مصوب هیئت‌وزیران- اجرای برخی اصلاحات توسط کابینه سیاه	هرچند با تصویب قوانین مذکور مداخلات سنگین به بافت‌های شهری ایران تحمیل می‌گردد ولی هنوز تقسیم‌بندی بین لایه‌های شهری وجود ندارد و شهرها دارای شکل قانونی و حاکمیتی نیز به خود گرفته بود روابط اجتماعی و فرهنگی بافت‌های تاریخی یا جدید نمی‌باشند و روند توسعه و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف شهر یکسان بوده است	با استفاده به ماهیت نظامی و دیکتاتوری حکومت قوین رویکرد قوانین در این دوران رویکرد تحکم‌آمیز بود بنابراین با ایجاد ساختارهای کاملاً وارداتی که شکل قانونی و حاکمیتی نیز به خود گرفته بود روابط اجتماعی و فرهنگی بافت‌های شهری به کلی دگرگون گردید
۳	لایات	سال ۱۳۰۹	اصلاحیه قانون بلدیه ، نظام‌نامه بلدیه، قانون حفظ آثار (۱۳۰۹)- قانون	هرچند با تصویب قوانین مذکور مداخلات سنگین به بافت‌های شهری ایران تحمیل می‌گردد ولی هنوز تقسیم‌بندی بین لایه‌های شهری وجود ندارد و شهرها دارای شکل قانونی و حاکمیتی نیز به خود گرفته بود روابط اجتماعی و فرهنگی بافت‌های تاریخی یا جدید نمی‌باشند و روند توسعه و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف شهر یکسان بوده است	با استفاده به ماهیت نظامی و دیکتاتوری حکومت قوین رویکرد قوانین در این دوران رویکرد تحکم‌آمیز بود بنابراین با ایجاد ساختارهای کاملاً وارداتی که شکل قانونی و حاکمیتی نیز به خود گرفته بود روابط اجتماعی و فرهنگی بافت‌های شهری به کلی دگرگون گردید
۴	لغایت	سال ۱۳۲۰	قانون اصلاح و توسعه (۱۳۲۰)- قانون اسلام‌آباد گدار (۱۳۲۰)، قانون تشکیل شهرداری‌ها و انجمن	در ذیل تصریه قانون استخدام اندره گدار آثار دوره قاجاریه نیز می‌تواند جزو آثار ملی باشند و این در حالی بود که بر اساس قانون غفظ آثار مصوب ۱۳۰۹ دوره قاجاریه حذف شده بود-با شکل گیری قانون تشکیل شهرداری اداره شهرها پهنشاش شهری (۱۳۲۹)-	روند توسعه و تخریب در این دوره نسبت به دوره پهلوی اول روند کنترلی دارد ولی با رشد و توسعه خیابان‌های جدید احداث و توجه به معیشت مردم در نقاط مختلف شهر زمینه‌های لازم برای شکاف بین لایه‌های اجتماعی و بهتیج آن در بافت شهری به وجود آمد

ردیف زمانی	محدوده	قوانين و آینین‌نامه‌ها	تعاریف و واژه‌شناسی	رویکردهای کاربردی	ضوابط حفاظتی یا اجرایی	
قانون شهرداری (۱۳۴۴)، قانون برنامه برنامه دوم هفت‌ساله عمرانی (۱۳۴۱-۱۳۴۰)، تأسیس بانک ساختمانی (۱۳۴۱)	قانون شهرداری (۱۳۴۴)، قانون برنامه راجح به اراضی دولت و شهرداری‌ها و اوقاف و بانک‌ها (۱۳۴۵)، قانون مربوط به تملک زمین‌ها برای اجرای برنامه‌های شهرسازی (۱۳۴۹)، قانون تأسیس وزارت آبادانی مسکن (۱۳۴۲)، قانون نقیک و وزارت فرهنگ (۱۳۴۳)، قانون نقیک و وزارت آپارتمان‌ها (۱۳۴۳)، ساختمان جلب سیاحتان (۱۳۴۴)، تأسیس سازمان ملی حفاظت از آثار بساتی (۱۳۴۴)، قانون برنامه سوم توسعه عمرانی (۱۳۴۱-۱۳۴۶)، آینین‌نامه خرد اراضی و اینیه موردنیاز برای کارهای عمرانی برنامه سوم توسعه عمرانی (۱۳۴۱-۱۳۴۶)، آینین‌نامه اتحادیه شهرداران ایران (۱۳۴۴)	قانون شهوداری (۱۳۴۴)، قانون دوم هفت‌ساله عمرانی (۱۳۴۱)- به صراحت همکاری با وزارت فرهنگ در حفظ اینبه و آثار باستانی شهر و ساختمان‌های عمومی خواسته شده است که این رویه از اهمیت اثمار باستانی بود، همچنین در قانون برنامه دوم و سوم علی‌رغم اینکه به صراحت در خصوص بافت قدمی اشاره نشده است ولی در قوانین مختلف به تأمین برق و آب مشروب و آسفالت خیابان و تأسیسات شهری و به طور کلی به پهداشت معیشتی توجه شده است، در این دوره با رشد اگاهی از اهمیت حفاظت اثر فرهنگی و تاریخی سازمان ملی حفاظت از آثار باستانی نیز شکل گرفت	با توجه به آینین‌نامه‌ها و قوانین صوبی، تشکیل سازمان‌ها و نهادهای شهری جدید و رود جریان مدیریت و اداره شهری در روند پیچیده‌تر از قبل می‌باشد و این امر با اصلاحات ارضی و مهاجرت روساییان به شهر و رواج ساخت و ساز غیرمجاز باعث گردید که گرفت جوار و روانه ساختمان در محده شهروندی و همچنین نقیک پلاک‌های بزرگ و تغییر کاربری، از کارهایی باشد که مسئولیت آن‌ها مستقیماً زیر نظر شهرداری به عنوان متولی شهر بود، همچنین با شکل گیری وزارت آبادانی مسکن مسؤولیت همکاری با شهرداری برای تهیه طرح‌های آبادانی شهر و روسایی را بر عهده داشتند.			
۱۳۴۴ لغایت ۱۳۴۷	قانون شهری (۱۳۴۷)، قانون خرید اراضی و اینیه برای حفاظت از آثار باستانی آینین‌نامه اجرایی (۱۳۴۷) برنامه چهارم توسعه عمرانی (۱۳۴۹)، قانون نوسازی به طور سیمی وارد ادبیات حافظت شهری ایران می‌گردد در آینین‌نامه عمران شهری برنامه چهارم توسعه عمرانی در ماده ۱۱ از نوسازی و تجدید بنای محلات قديمه و غيربهداشتی استفاده می‌گردد در آینین‌نامه عمران شهری در این در چهارم درجه‌بندی ۱ تا ۴ تقسیم می‌شود و سهم دولت در تأمین مالی طرح‌های توسعه بر اساس این درج‌بندی تقسیم‌بندی می‌گردد در اسas قانون ثبت زمینه‌های حافظت از آثار دارای شأن ملی فراهرم می‌گردد و ارادیات حفاظتی و شهری می‌گردد گردد - صحبت از مرمت بافت و نوسازی محلات تاریخی در بین دانشگاهیان و قفسه فرهنگی با برگزاری سیمارها و کنگره‌ها شکل می‌گردد و کمیته‌هایی در این زمینه تأسیس می‌گردد	در اجرای اصل یازدهم منشور انقلاب شاه و ملت نوسازی و عمران و اصلاحات اساسی و تأمین نیازمندی های شهری و احداث و اصلاح و توسعه معابر و ایجاد پارک‌ها و پارکینگ‌ها (توقف‌گاه‌ها) و میدان‌ها و حفظ و نگهداری پارک‌ها و باغ‌های عمومی موجود و تأمین سایر تأسیسات موردنیاز عمومی و نوسازی محلات و مراقبت در رشد متسابق و موزون شهرها از وظایف اساسی شهرداری‌ها است و شهرداری‌ها در اجرای وظایف مذکور مکلف به تهیه برنامه‌های اساسی و نقشه‌های جامع هستند رویکردها اجرایی بر برنامه عمران پنجم: ۱- اجرای صحیح قانون نوسازی و عمران شهری در تمام شهرها ۲- زمینه مشارکت پخش خصوصی در امر نوسازی ۳- خوسازی و تجدید بناهای قدیمی و غیربهداشتی ۴- ترمیم و اصلاح بافت شهرها و بازارها ۵- ایجاد تعادل بین شهرها از طبق ایجاد تأسیسات توسعه شهری ۶- تقویت و بهبود مدیریت و اداره شهرها	با توجه به آینین‌نامه‌ها و نهادهای شهری جدید و رود جریان اداره شهری در روند پیچیده‌تر از قبل می‌باشد و این امر با اصلاحات ارضی و مهاجرت روساییان به شهر و رواج ساخت و ساز غیرمجاز باعث گردید که گرفت جوار و روانه ساختمان در محده شهروندی و همچنین نقیک پلاک‌های بزرگ و تغییر کاربری، از کارهایی باشد که مسئولیت آن‌ها مستقیماً زیر نظر شهرداری به عنوان متولی شهر بود، همچنین با شکل گیری وزارت آبادانی مسکن مسؤولیت همکاری با شهرداری برای تهیه طرح‌های آبادانی شهر و روسایی را بر عهده داشتند.			
۱۳۴۷ لغایت	قانون نوسازی و عمران شهری (۱۳۴۷)، قانون خرید اراضی و اینیه برای حافظت از آثار باستانی آینین‌نامه اجرایی (۱۳۴۷) برنامه چهارم توسعه عمرانی (۱۳۴۹)، قانون احرار اراضی برنامه نوسازی عباس آباد (۱۳۵۰)، قانون تأسیس شورای عالی معماری و شهرسازی (۱۳۵۲)، تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی (۱۳۵۳) قانون برآمده چهارم توسعه عمرانی (۱۳۵۱)، قانون پنجم توسعه عمرانی (۱۳۵۶)، قانون افزار و ثبت اراضی مربوط به ساختمان مسکن (۱۳۵۰)، قانون تأسیس انتبارت مسکن و تشویق خانه‌سازی (۱۳۵۱)، قانون نظام معماری و ساختهای شهری (۱۳۵۲)، نظارت بر گسترش شهر تهران (۱۳۵۲)، قانون ثبت آثار ملی (۱۳۵۲)، قانون حفاظات و بهسازی محیط‌زیست (۱۳۵۳)، وزارت اطلاعات و جهانگردی (۱۳۵۳)	۱۳۴۷ لغایت ۱۳۵۷	در اجرای اصل یازدهم منشور انقلاب اصلاحات اساسی و تأمین نیازمندی های شهری و احداث و اصلاح و توسعه معابر و ایجاد پارک‌ها و پارکینگ‌ها (توقف‌گاه‌ها) و میدان‌ها و حفظ و نگهداری پارک‌ها و باغ‌های عمومی موجود و تأمین سایر تأسیسات موردنیاز عمومی و نوسازی محلات و مراقبت در رشد متسابق و موزون شهرها از وظایف اساسی شهرداری‌ها است و شهرداری‌ها در اجرای وظایف مذکور مکلف به تهیه برنامه‌های اساسی و نقشه‌های جامع هستند رویکردها اجرایی بر برنامه عمران پنجم: ۱- اجرای صحیح قانون نوسازی و عمران شهری در تمام شهرها ۲- زمینه مشارکت پخش خصوصی در امر نوسازی ۳- خوسازی و تجدید بناهای قدیمی و غیربهداشتی ۴- ترمیم و اصلاح بافت شهرها و بازارها ۵- ایجاد تعادل بین شهرها از طبق ایجاد تأسیسات توسعه شهری ۶- تقویت و بهبود مدیریت و اداره شهرها	با تصویب قانون نوسازی و عمران شهری در سال ۱۳۴۷ و از نوسازی به طور سیمی وارد ادبیات حافظت شهری ایران می‌گردد در آینین‌نامه عمران شهری برنامه چهارم توسعه عمرانی در ماده ۱۱ از نوسازی و تجدید بنای محلات قديمه و غيربهداشتی استفاده می‌گردد در چهارم درجه‌بندی ۱ تا ۴ تقسیم می‌شود و سهم دولت در تأمین مالی طرح‌های توسعه بر اساس این درج‌بندی تقسیم‌بندی می‌گردد در چهارم درجه‌بندی ۱ تا ۴ تقسیم می‌شود و سهم دولت در تأمین مالی طرح‌های توسعه بر اساس این درج‌بندی تقسیم‌بندی می‌گردد - صحبت از مرمت بافت و نوسازی محلات تاریخی در بین دانشگاهیان و قفسه فرهنگی با برگزاری سیمارها و کنگره‌ها شکل می‌گردد و کمیته‌هایی در این زمینه تأسیس می‌گردد	با تصویب قانون نوسازی و عمران شهری در سال ۱۳۴۷ و از نوسازی به طور سیمی وارد ادبیات حافظت شهری ایران می‌گردد در آینین‌نامه عمران شهری برنامه چهارم توسعه عمرانی در ماده ۱۱ از نوسازی و تجدید بنای محلات قديمه و غيربهداشتی استفاده می‌گردد در چهارم درجه‌بندی ۱ تا ۴ تقسیم می‌شود و سهم دولت در تأمین مالی طرح‌های توسعه بر اساس این درج‌بندی تقسیم‌بندی می‌گردد در چهارم درجه‌بندی ۱ تا ۴ تقسیم می‌شود و سهم دولت در تأمین مالی طرح‌های توسعه بر اساس این درج‌بندی تقسیم‌بندی می‌گردد - صحبت از مرمت بافت و نوسازی محلات تاریخی در بین دانشگاهیان و قفسه فرهنگی با برگزاری سیمارها و کنگره‌ها شکل می‌گردد و کمیته‌هایی در این زمینه تأسیس می‌گردد	با تصویب قانون نوسازی و عمران شهری در سال ۱۳۴۷ و از نوسازی به طور سیمی وارد ادبیات حافظت شهری ایران می‌گردد در آینین‌نامه عمران شهری برنامه چهارم توسعه عمرانی در ماده ۱۱ از نوسازی و تجدید بنای محلات قديمه و غيربهداشتی استفاده می‌گردد در چهارم درجه‌بندی ۱ تا ۴ تقسیم می‌شود و سهم دولت در تأمین مالی طرح‌های توسعه بر اساس این درج‌بندی تقسیم‌بندی می‌گردد در چهارم درجه‌بندی ۱ تا ۴ تقسیم می‌شود و سهم دولت در تأمین مالی طرح‌های توسعه بر اساس این درج‌بندی تقسیم‌بندی می‌گردد - صحبت از مرمت بافت و نوسازی محلات تاریخی در بین دانشگاهیان و قفسه فرهنگی با برگزاری سیمارها و کنگره‌ها شکل می‌گردد و کمیته‌هایی در این زمینه تأسیس می‌گردد

ردیف زمانی	محدوده قوانين و آینین نامه ها	تعاریف و واژه شناسی	رویکردهای کاربردی	ضوابط حفاظتی با اجرایی
	قانون اراضی زمین (۱۳۶۴)، قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی (۱۳۶۴)، قانون اصلاح تصریه ماده ۵ تأسیس شورای عالی معماری و شهرسازی تأسیس این بحث روان بخشی و بسازی شهری وارد ادبیات حفاظت شهری (۱۳۶۶)، اساسنامه سازمان میراث فرهنگی (۱۳۶۷)، قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸)- ۱۳۶۹	قانون احراق ایران به کوادسیون میراث فرهنگی و طبیعی جهان (۱۳۵۳)، قانون اراضی زمین (۱۳۶۴)، قانون معاونت امور محلی و عمران شهری در وزارت کشور تأسیس گردید و با تأسیس این بحث روان بخشی و بسازی شهری وارد ادبیات حفاظت شهری گردید - با تأسیس سازمان میراث فرهنگی در سال ۱۳۶۴ و اوازه میراث فرهنگی به صورت رسمی و هم‌گیر شکل می‌گیرد ولی تا یک دهه بعد عدمه دخالت این سازمان حفاظت از تک بنایان بود	- رویکرد اصلی در روان بخشی دادن فرهنگ زندگی محلاتی به یک محله یا یک قسمت از محله - روان بخشی یا بازسازی بافت های شهری عبارت است از تجدید حیات چنی جاهای و بخش هایی از شهر که به دلایل تعییرات اجتماعی، اقتصادی در استانه فرسایش و یا متوقف شدن قرار گرفته اند - در قانون برنامه توسعه اول به لحاظ شرایط در طول زمان باشد را شامل می‌گردید همه جایه شروع به نوسازی نمود ضوابط موردنظر میراث فرهنگی برای شمول هر حرکتی که سیر تکامل انسان در طول زمان باشد را شامل می‌گردید	در بازسازی این گونه محلات می باشد نوع مصالح، اینبه، نوع خدمات و تأسیسات، وضع اقتصادی و اجتماعی سکنه نوع معماري و وضعیت فرسایش موردنظر قرار گرفته و پس از بررسی های همه جایه شروع به نوسازی نمود ضوابط موردنظر میراث فرهنگی برای شمول هر حرکتی که سیر تکامل انسان در طول زمان باشد را شامل می‌گردید
۷	قانون توسعه صنعت ایران گردی و جهانگردی (۱۳۷۰)، قانون نظم‌هندسی ساختمان (۱۳۷۱)، قانون احداث تونل مشترک شهری (۱۳۷۲)، قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۸-۱۳۷۹)، قانون حفظ کاربری اراضی زارعی و باغی (۱۳۷۹)، قانون نظام‌هندسی و کنترل ساختمان (۱۳۷۹)	مطابق مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی و تعیین شهرهای شهریار، تبریز، کرمان و اصفهان به عنوان شهرهای فرهنگی و تاریخی در سازمان میراث فرهنگی زیمه مداخله میراث فرهنگی در بافت های را آمده می سازد - شکل گیری سازمان عمران و شهرسازی شهری به عنوان یکی از بازوهای فنی - اجرایی مدیریتی وزارت مسکن و شهرسازی	- با انتقال دفتر پهسازی به معاونت امور مسکن راهبرد جدیدی در امر مرمت شهری شکل گرفت - شکل گیری پژوهشکده بافت های تاریخی در سازمان میراث فرهنگی زیمه مداخله میراث فرهنگی در بافت های را آمده می سازد - شکل گیری سازمان عمران و شهرسازی شهری به عنوان یکی از بازوهای فنی - اجرایی مدیریتی وزارت مسکن و شهرسازی	در پیوست برنامه دوم توسعه دریکی از بندها اشاره شده است به: پاکسازی اطراف آثار بالارزش تاریخی در بافت قیمه ای (طبق ضوابط سازمان میراث فرهنگی کشور) و احداث بنا در اراضی اشاهه برای تأمین هزینه های پاکسازی و احياء این گونه بافت ها و درجهت تشویق سکونت در آن
۸	قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۷۹)، تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری (۱۳۸۰)، قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۸۳)، قانون کوادسیون حمایت از میراث غیرملموم (۱۳۸۴)، قانون اصلاح قانون حفظ کاربری زمینه های زارعی و باغی (۱۳۸۵)، اصلاح قانون حفظ و گسترش فضای سبز کشور (۱۳۸۷)، اصلاح ماده ۵ قانون تشکیل شورای عالی معماري و شهرسازی ایران (۱۳۸۸)	بعد استفاده از واژه های بافت ستله اداری بافت های آسپیدنیر، بافت های ناکارآمد، زلزله به به عنوان جیرانی ناچار استهتمامی برنامه ریزی های چندین ساله را به چالش کشید و بافت های کهن بافت های ناکارآمد، زلزله به به عنوان جیرانی ناچار استهتمامی برنامه ریزی های چندین ساله را به چالش کشید و بافت های کهن شهری را با ۳ واژه تعریف نمود: ریزدانگی، ناپایداری و نفوذناپذیری	- مطابق ب ماده ۱۵۶ این قانون متلبک بند "ج" ماده ۱۵۶ شوراهای شهر، ملزم به همکاری در حفاظت از ابنیه و اثار تاریخی و فرهنگی و بافت ها و محوطه های فرهنگی، تاریخی و مانع از تغییر کاربری آنها متلبک از تغییر کاربری آنها مطابق ب ماده ۱۵۶ این قانون همه نظر اینجا میراث میراث به حفاظت از بافت تاریخی شهرها، سازوکار مدیریتی مناسب در شهرداری های باید ایجاد گردد که منجر به تأسیس شهرداری های منطقه فرهنگی و تاریخی در شهرهای تاریخی شدن - همچنین با ورود سازمان میراث فرهنگی به امر بافت های تاریخی و شکل گیری پژوهشکده بافت های تاریخی، در شهرهای مهم پایگاه پژوهشی در قالب پژوهه های مهم تأسیس گردید	با تشكيل سازمان ميراث فرهنگي گرددگري عده فعالities هاي مالي و اجرائي تمت مرکز روی امور گرددگري گردد و با تشكيل معاونت ميراث فرهنگي در اين سازمان روند قبلی مستمر گردد - ورود سازمان هاي غير سازمان ميراث فرهنگي در زمينه حفاظت و نگهداري از بافت های تاریخی منوط به رعایت تمامي آين نامه ها و قوانين ميراث فرهنگي بود
۹	۱۳۷۹ لایت	۱۳۸۸	۱۳۸۴	۱۳۸۷

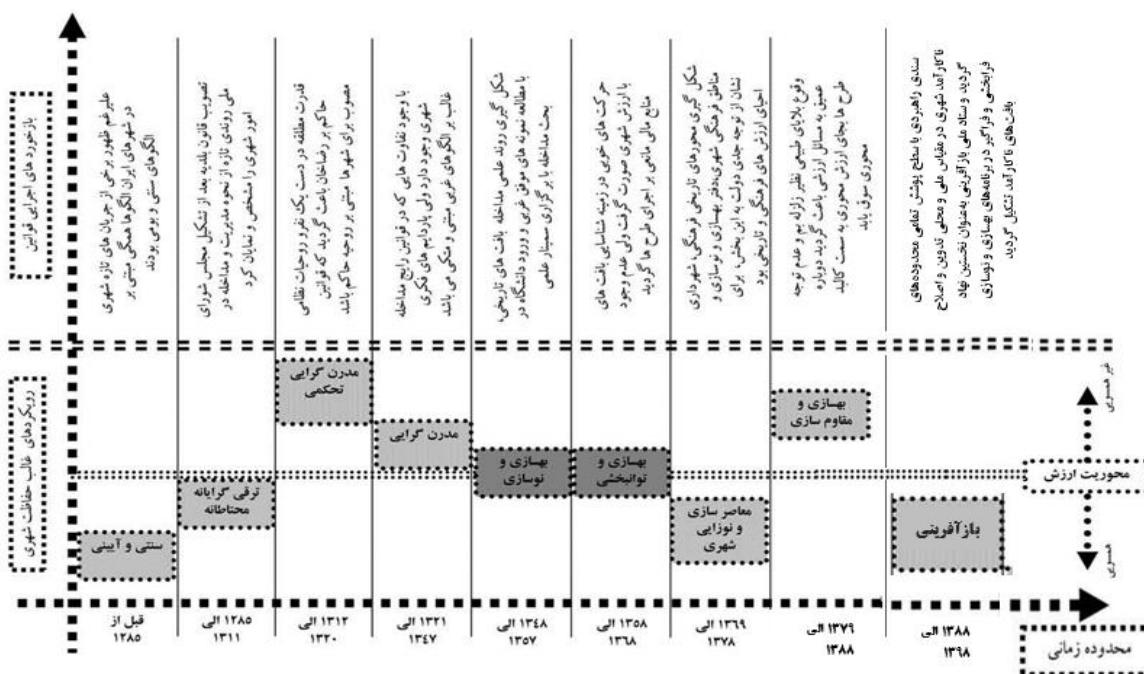
ردیف زمانی	محدوده	قوانين و آینین‌نامه‌ها	تعاریف و واژه‌شناسی	رویکردهای کاربردی	ضوابط حفاظتی یا اجرایی
۱۳۸۸	سند واحد حفاظات از بافت‌های تاریخی -	قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۹۰)،	شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران با مصوبه هیئت‌وزیری به شرکت بازار آفرینی کلی حفاظت و احیای شهری ایران تغییر نام یافت (۱۳۹۷)	تدوین و اصلاح سندی راهبردی، تمامی محدوده‌های سطح پوشش ناکارآمد شهری در مقیاس ملی و محلی (سندهای راهبردی احیاء، بهسازی، نوسازی و توسعه) بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری، (۱۳۹۳)، بند ۱۰ این سندهای فرایند حفاظات و احیای محدوده‌های تاریخی - فرهنگی، به عنوان موضوعی چندوجهی و فربخشی، نیازمند مشارکت و حضور تمدنی استفاده‌ها و کشگران مرتبط و مؤثر	- تشکیل ستاد ملی بازار آفرینی به عنوان نخستین نهاد فرایندی و فرآگیر در برنامه‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری، (۱۳۹۳) - طبق تأکید ماده ۱۱۵ قانون برنامه چهارم و این نامه اجرائی آن، مدیریت تخصصی و یکپارچه در امر حفاظات و احیای محدوده‌های تاریخی - فرهنگی متبنی با ظرفیت و توان هر شهر در دستور کار قرار گرفت.
۱۳۸۹	برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۹۶)	فرهنگی و رویکردهای کلی حفاظت و احیای محدوده‌های تاریخی -	برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۹۶)	بند ۱۲ این سندهای خمن تأکید بر نقش محوری مدیریت هماهنگ و یکپارچه شهری	- نهاد فرایندی و فرآگیر در برنامه‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری، (۱۳۹۳) - بند ۱۰ این سندهای فرایند حفاظات و احیای محدوده‌های تاریخی - فرهنگی متبنی با ظرفیت و توان هر شهر در دستور کار قرار گرفت.

جدول ۳

رویکردهای غالب در تصویب قوانین و مقررات مداخله در بافت‌های تاریخی فرهنگی و بازخورددهای اجرایی آن‌ها

ردیف زمانی	اتفاقات تأثیرگذار	رویکرد غالب	سازمان‌های نهادهای مداخله‌گر	نتایج حاصله
۱	پیش از تصویب قانون بلدیه	قبل از سال ۱۲۸۵	سنتی و آینین	کلانتر-کخدان-محاسب یا امام جمعه
۲	از تصویب قانون بلدیه تا تصویب قانون توسعه معاشر	- ۱۲۸۵	ترقبه‌گرایی محاذنه	اداره بلدیه- انجمن شهر- انجمن آثار ملی
۳	از تصویب قانون توسعه معاشر تا اصلاح مجدد آن در مجلس	- ۱۳۱۲	مدنون گرایی تحکمی	اداره بلدیه- انجمن شهر- انجمن آثار ملی
۴	از اصلاح قانون توسعه معاشر تا تصویب قانون عمران و معاشر و بهسازی	- ۱۳۲۰	مدنون گرایی	شهرداری - سازمان حفاظت از آثار باستانی
۵	از تصویب قانون عمران و بهسازی تا پیروزی انقلاب اسلامی	- ۱۳۴۷	بهسازی و نوسازی	شهرداری- سازمان حفاظت از آثار باستانی- وزارت مسکن و شهرسازی
۶	از پیروزی انقلاب اسلامی تا تصویب شهراهی دارای تاریخی و توان خوش	- ۱۳۵۷	بهسازی، فرهنگی- وزارت مسکن و شهرسازی	شهرداری- سازمان میراث اسلامی و چنگ حرکت‌های سازمانی خوب و مناسبی در جهت نشاستایی و معرفی ارزش‌های آثار تاریخی صورت گرفت
۷	از تصویب شهراهی دارای محور تاریخی تا بنامه سوم توسعه	- ۱۳۶۹	معاصرسازی، نویزی شهری	شهرداری- سازمان میراث فرهنگی و گردشگری- وزارت فرهنگی- وزارت مسکن و شهرسازی- سازمان عمران و پهسازی
۸	برنامه سوم توسعه تا برنامه پنجم توسعه فرهنگی- اجتماعی- اقتصادی	- ۱۳۷۸	پهسازی	شهرداری- سازمان میراث فرهنگی و گردشگری- وزارت فرهنگی و گردشگری- وزارت مسکن و شهرسازی- سازمان عمران و پهسازی
۹	برنامه پنجم تا ششم توسعه فرهنگی- اجتماعی اقتصادی	- ۱۳۸۸	بهسازی، نوسازی، بازار آفرینی	شهرداری- سازمان میراث فرهنگی و گردشگری- وزارت مسکن و شهرسازی- سازمان عمران و پهسازی

شروع حکومت پهلوی، آغاز حذف ارزش‌ها و تقابل فرهنگ و توسعه در شهرهای ایران بود، قوانین مصوب دارای تحکم بودند و جایگاهی برای تعامل ارزش‌ها در شهرها وجود نداشت، ولی در زمینه تک بنایی که نشان‌دهنده هویت ملی و باستانی بودند وضعیت بهتر بود؛ قوانین در دوره حکومت پهلوی دوم، رویکردی نوگرایانه بود ولی تحکم گذشته را نداشت؛ مابین سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۴۷، قوانین و سیاست‌گذاری‌ها دچار سردرگمی در زمینه همسویی یا عدم همسویی نسبت بالارزش‌ها وجود دارد و اوضاع به‌گونه‌ای بود که جریان دوگانه، سعی در تعامل بودند ولی راهکار و اراده مشخصی برای این تعامل وجود نداشت قبل از انقلاب با پرگزاری سمنیارها و تصویب قوانین سعی در حفظ ارزش‌ها به وجود آمد، از طرف دیگر، مصرف‌گرایی و لوکس زیستی مبتنی بر الگوهای غربی، پارادایم رایج در جامعه می‌باشد و تغییر شیوه زندگی، حضور در بافت‌های فرهنگی تاریخی را نمی‌پسندد؛ بعد از انقلاب هم کشور درگیر جنگ شده بود که چنین بحث‌هایی، علیرغم تصویب طرح‌ها و لواح مناسب برای حفظ ارزش‌های شهری، نمی‌توانست موضوعیت پیدا کند. قوانین و مقررات بعد از جنگ و تا قبل از اتفاقات تأثیرگذار دهه ۸۰ این فرصت را به برنامه ریزان و سیاست‌گذاران شهری می‌دهد تا جهت‌گیری‌های به سمت شناسایی، حفظ و معرفی ارزش‌ها و شکل‌گیری محورهای تاریخی‌فرهنگی در شهرهای تاریخی از جمله این اتفاقات برای درک ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی بود و می‌توانست شیوه مناسبی در مداخله بافت‌های ارزشمند شهری باشد و اوج آن را در برنامه‌ریزی برای بافت‌های تاریخی در برنامه سوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی می‌توان دید، اما اتفاقاتی نظیر وقوع زلزله بم باعث گردید تا جهت‌گیری‌ها دوباره به سمت تک‌محوری باشد و با خوانش بافت‌های تاریخی شهری از منظر کالبدی و استفاده از عنوانی همچون بافت‌های مسئله‌دار و فرسوده، موجب گردید مداخلات همسویی لازم با ارزش‌های شهری را نداشته باشد.

شکل ۳. تطبیق رویکردهای غالب در دوره‌های مختلف سیاست‌گذاری با محوریت ارزش

نتیجه‌گیری

واژه بافت کهن از دهه ۴۰ و در قالب طرح‌های جامع وارد ادبیات مداخله شهری در ایران گردید، اما اشاره به بافت تاریخی ارزشمند از برنامه پنجم توسعه عمرانی در سال ۱۳۵۲ بود و بخشی از بافت کهن شهری به واسطه وجود ارزش‌ها و قابلیت‌های تاریخی فرهنگی از سایر بخش‌ها متمایز می‌گشت و بر اساس خواست سیاست‌گذاران رویکرد مداخله در آن، رویکردی متفاوت و مبتنی بر ارزش‌ها باید می‌بود. سیاست‌گذاری در زمینه بافت‌های تاریخی وابستگی شدیدی به خواست‌ها و نیازهای حکومت داشته است و بر اساس خواست‌های سیاسی، قوانینی مصوب شده‌اند. زمانی این خواسته بر اساس الگو قرار دادن غرب و زمانی بر اساس خواسته‌های آرمانی

نقش و جایگاه ارزش و قابلیت‌های فرهنگی... / نژادابراهیمی و ابی‌زاده

بود، و در جهت خواستهای مذکور قوانینی متفاوت و متضاد باهم تصویب شدند در نتیجه روند مذکور، ارزش‌های موجود در بافت‌های فرهنگی تاریخی با چالش روپرور گردید. نکات زیر از مطالعه قوانین و سیاست‌گذاری‌های مصوب مابین سال‌های ۱۲۸۵ تا ۱۳۹۸ است:

- بافت فرهنگی تاریخی دارای ارزش‌ها و قابلیت‌هایی است و مؤلفه‌هایی مذکور بخش تاریخی را از سایر بخش‌ها جدا می‌سازد، اما تضادهای موضوعی در قوانین مانع برای متجلی ساخت ارزش‌ها و قابلیت‌ها می‌باشد.
 - از دهه ۴۰ و اواخر ۵۰ و قدیم و از دهه ۵۰ و اواخر بافت تاریخی وارد قوانین و مقررات شهری شده است ولی تا سال ۱۳۷۸ و اجرای ماده ۱۶۶ قانون برنامه سوم توسعه، از نظر قانونی بافت‌های فرهنگی تاریخی دارای متولی رسمی نبودند ولی عملیاتی شدن ماده ۱۶۶ نیز مشکلاتی به همراه داشت.
 - قوانین مرتبط با حفاظت از آثار تاریخی (قانون حفظ آثار ۱۳۰۹، قانون تشکیل سازمان ملی حفاظت از آثار باستانی در سال ۱۳۴۳، قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی در سال ۱۳۶۴ وغیره) با قوانین مرتبط با توسعه شهری (قانون توسعه معابر در سال ۱۳۱۲، قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴، قانون نوسازی در سال ۱۳۴۷...) در کلیات دارای تضادهایی باهم هستند و ارزش‌های موجود در هر دو بخش فرهنگ و توسعه دارای چالش‌های جدی می‌باشد.
 - باوجود سابقه یک‌صد ساله در قانون‌گذاری و تصویب شهرهای فرهنگی تاریخی، قانون جامع و کاملی در زمینه مداخله شهری و مشخص کردن متولی اصلی مدیریت و تصمیم‌گیری آن شکل نگرفته است.
 - مبانی قانونی مؤثر و دقیق در زمینه مشخص کردن زمینه‌های ارزش‌گذاری بخش‌های مختلف از منظر ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی وجود ندارد.
- درنتیجه لازم است بین بافت تاریخی فرهنگی و سایر بافت‌های شهری هرچند قدیم یا کهن تفاوت وجود داشته باشد و ثانیاً قوانین و مقررات مداخله در بافت‌های بالارزش مبتنی بر ارزش‌ها و برای متجلی ساختن ارزش‌ها در زمان حال باید طراحی و تدوین گردد و ثالثاً متناسب با نیازهای روز هر جامعه قوانین و مقررات مداخله مورد بازبینی قرار گیرند.

منابع

- آنجلس دوسا، گولی یلمود. کسانی (متترجم). (۱۳۷۸). شهرهای به صلیب کشیده شده (سخنرانی). فصلنامه اثر. ۱۴(۲۲). ۱۲-۶.
- ایزدی، محمد سعید. (۱۳۸۰). بررسی تجارب مرمت شهری در ایران با تأکید بر تحولات ۲ دهه اخیر. شهرسازی و معماری. ۱(۳). ۴۲-۳۲.
- حیبیبی، سید محسن. (۱۳۷۰). دولت و توسعه تهران. محیط شهری. ۱۵(۱۵). ۲۲-۱۱.
- حیبیبی، سید محسن. (۱۳۷۸). از شار تا شهر. تهران: دانشگاه تهران.
- حیبیبی، سید محسن. اهری، زهرا و امامی، رشید. (۱۳۸۹). از فروختن باروها تا اندیشه شاهراه‌ها، پیشینه طرح‌های شهری و انگاره‌های شهر تهران از ۱۳۰۹ تا ۱۳۴۵. صفحه. (۵۰). ۱۰۳-۸۵.
- حیبیبی، کیومرث. پور احمد، احمد و مشکینی، ابوالفضل. (۱۳۸۶). بهسازی و نوسازی بافت‌های کهن شهری. شرکت عمران و بهسازی ایران و دانشگاه کردستان.
- رجیم‌زاده، محمدرضا و نجفی، مهنام. (۱۳۸۹). جایگاه درک ارزش‌های ماهوی اثر تاریخی در روند احیای آن‌ها. مجموعه مقالات نخستین همایش شناخت و معرفی مزیت‌های طرفیت‌های احياء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی. صندوق احياء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی. تهران. ۲۴۱-۲۷۲.
- زالی، نادر، دارابی، حسن و میرزاپی درودخانی، عسگر. (۱۳۹۲). بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده محله پیرسرای کلانشهر رشت با رویکرد مشارکت مردمی. برنامه‌ریزی شهری، ۱۲، ۹۴-۷۹.
- سعیدی رضوانی، نوید. (۱۳۷۱). شهرنشینی و شهرسازی در دوره بیست ساله ۱۳۰۰-۱۳۲۰(دوران رضاخان). تحقیقات جغرافیایی. ۲۵. ۱۴۰-۱۶۵.
- شماعی، علی و احمدپور، احمد. (۱۳۸۹). بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا. تهران: انتشارات دانشگاه.
- صفامنش، کامران و منادی‌زاده. (۱۳۸۲). مبانی ارزش‌گذاری بنها و مجموعه‌های قدیمی. شهرسازی و معماری هفت شهر. ۱(۱۳)، ۳۱-۴۵.
- طلالیان، محمد حسن. (۱۳۸۳). میزگرد بحران بافت‌های تاریخی و فرسوده شهری. ویژه‌نامه حفظ و احیای بافت تاریخی شهرها. خصیمه شماره ۱۶ مجله شهرداری‌ها.

طاهرخانی، حبیب‌الله و متولی، محمد مهدی. (۱۳۸۵). مدیریت بافت تاریخی شهرهای ایران (چالش‌ها و راهبردها)، مدیریت شهری. ۱۸، ۹۶-۱۰۷.

عزیزی، دکتر محمد مهدی. (۱۳۷۹). سیر تحول سیاست‌های مداخله در بافت‌های کهن شهری در ایران. هنرهای زیبا. ۷، ۴۶-۴۷.

فدبایی نژاد سمیه، حناچی پیروز. (۱۳۹۳). بررسی و تبیین سیر تحول سیاست‌ها و برنامه‌های حفاظت از میراث فرهنگی، بازه زمانی سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۱. مطالعات معماری ایران. ۳(۵): ۲۱-۳۷.

محمد خلیفه، عبداللطیف. سیدی. (۱۳۷۸). بررسی روان‌شناسی تحول ارزش‌ها. مشهد: آستان قدس رضوی.

مرادی، اصغر محمد. (۱۳۶۸). سمینار تداوم حیات در بافت قدیمی شهرهای ایران. گروه مرمت و احیای بناهای تاریخی دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت.

مشهدیزاده دهاقانی، ناصر. (۱۳۸۶). تحلیلی از ویژگی‌های برنامه‌ریزی شهری در ایران. تهران: دانشگاه علم و صنعت. چاپ هفتم.

نژاد ابراهیمی، احمد؛ پور جعفر، محمدرضا؛ انصاری، مجتبی؛ حناچی، پیروز. (۱۳۹۲). ارزش و ارتباط آن با رویکرد مداخله در آثار فرهنگی-تاریخی. دوفصلنامه علمی-پژوهشی مرمت و معماری ایران ع(۳)، ۷۹-۹۸.

References

- Abizadeh, S., & Zali, N. (2013). Analyzing Urban Green Space Function Emphasizing Green Space Features in District 2 of Tabriz metropolis in Iran. *Anuario do Instituto de Geociencias*, 36(1), 119-127.
- Angelis Dosa, Goli Yelmoud. (Kassai, Trans.). (1999). Crucified Cities. Scientific-Technical-Artistic Quarterly. 14(22). 6-12. (in Persian)
- Ashurst, John. (2007). CONSERVATION OF RUINS. Butterworth-Heinemann is an imprint of Elsevier. First edition.
- Azizi, Mohammad Mahdi. (2000). the Evolution of Intervention Policies in Ancient Urban Textures in Iran. *Journal of Fine Arts*. No. 7. 37-46. (in Persian)
- Charles, mynors. (2006). listed building. conservation areas and monuments. third edition published by sweet & Maxwell. ISBN: o421758309.
- Fadaei Nezhad S, Hanachi P. (2014). A Study and Review of the Evolution of Policies and Plans Adopted for Conservation of Cultural Heritage, From 1999 Up to 2012. JIAS. 3 (5) :21-37. (in Persian)
- Habibi, K. Poor Ahmad, A. and Meshkini, A.. (2007). Improvement and Renovation of Ancient Urban Textures. Publication of Urban Development and Revitalization Organization of Iran and Kurdistan University. (in Persian)
- Habibi, S. M.. (1991). Government and Development of Tehran. *Environmental Studies*. No. 15. pp. 11-22. (in Persian)
- Habibi, Seyed Mohsen. (1999). Az Shar ta Shahr. Tehran: University of Tehran Press. (in Persian)
- Habibi, S.M. Ahari, Zahra and Emami, Rashid. (2010). From the Collapse of Fortifications to the Thought of Highways-Background of Urban Planning and designing in Tehran from 1309 to 1345. Soffeh. No. 50. 85-103. (in Persian)
- Izadi M. (2001). A Study of Urban Restoration Experiences in Iran with Emphasis on the Developments of the Last 2 Decades. *Haftshahr. Civil and Improvement Organization*. 1)3). 32-42. (In Persian)
- Izadi, M.. (2009). a study on City Center Regeneration: a comparative analysis of tow differwnt approaches to the revitalization of historic city centers in Iran, a thesis submitted in the fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of philosophy. Newcastle University. Faculty of Humanities and social sciences, school of architecture, planning and landscape.
- Mashhadizadeh Dehaghani, N.. (2007). An Analysis of the Characteristics of Urban Planning in Iran. Tehran: Iran University of Science and Technology. Seventh Edition. (In Persian)
- Mohammad Khalifa, A. L.. (H. Seyedi, Trans.). (1999). *Psychological study of the evolution of values*. Mashhad: Astan Quds Razavi. (in Persian)
- Moradi, A. M.. (1989). *Seminar on Continuity of the Old Context of Iranian cities*. Department of Restoration of Historic Buildings. Faculty of Architecture and Urban Planning. University of Science and Technology. (in Persian)
- Nejad Ebrahimi, A. (2015). Effective Urban Values on conservation of historical contexts: The case of Isfahan-Iran, Archnet-iajr, volume9, Issue 1,181-197. (in Persian).

- Rahimzadeh, M. R. & Najafi, M. (2010). the place of understanding the essential values of historical monuments in the process of their restoration. Proceedings of the first conference on recognizing and introducing the advantages and capacities of restoration and exploitation of historical and cultural sites. Fund for Restoration and Exploitation Historical and cultural places. Tehran. 241-272. (In Persian)
- Saeedi Rezvani, N. (1992). Urbanization and Urban Planning in the Twenty-Year Period 1320-1300 (Reza Khan Era). *Geographical Research*. No. 25. 140-165. (in Persian)
- Safamanesh, K. & Monadizadeh. (2003). Principles of Valuation of Old Buildings and Complexes. Haftshahr Urban Development. 1(12 and 13). Tehran: Publications of Urban Development and Revitalization Organization of Iran. 31-45. (in Persian)
- Shamaei, A. & Ahmadpour, A. (2010). Urban Improvement and Renovation from the Perspective of Geography. University of Tehran Press. Third Edition. (in Persian)
- Taherkhani, H. Motavasoli, M. M. (2006). Management of the Historical Context of Iranian Cities (Challenges and Strategies). *Urban Management*. No. 18. 96-107. (In Persian)
- Talebian, M. H. (2004). Roundtable on the Crisis of Historical and Dilapidated Urban Textures. Special Issue on Preservation and Restoration of Historical Textures of Cities. Appendix No. 61 of the Journal of Municipalities. (in Persian)
- Zali, N., Abizadeh, S., & Bagherinia, A. (2013). New Urbanism and Urban Design, Tools for Changing Behavioral Patterns of the Citizens. *International Journal of Natural & Engineering Sciences*, 7(1), 31-36.
- Zali, N., Darabi, H., & MirzaeiDoroudkhani, A. (2013). Rehabilitation and Restoration of Decayed Textures in Pirsaray Neighborhood of Rasht Municipality with an Approach to Public Participation. *Journal of Urban Research and Planning*, 12, 79-94. (in Persian)
- Zali, N., Zamani-Poor, M., & Arghash, A. (2014). Analyzing the Identity Aspect of Cultural Heritage of Isfahan City from the Viewpoint of Visitors with the Aim of City Branding. *Anuário do Instituto de Geociências*, 37(2), 206-215.